

**Бібліографічний огляд літератури
«Методика викладання біології»**

До уваги викладачів біології!

« Якщо ми замислимося про суть біології як науки, то перед нами постане безліч найважливіших, найцікавіших і невіршених проблем»

Сучасні умови суспільного розвитку України потребують переходу вищої школи на нову концепцію підготовки майбутніх спеціалістів, її постійного вдосконалення, підвищення рівня професіоналізму, компетентності, інтелектуальної культури вчителя. Завдання, визначені національної доктриною розвитку української освіти в ХХІ столітті, передбачають забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної та практичної підготовки фахівців. Саме на реалізацію цих завдань і спрямована методична підготовка майбутнього педагога

Ф. Крик

Біологічна освіта відіграє вирішальну роль у становленні світогляду людини на основі сучасних тенденцій розвитку суспільства, сприяє становленню загальної культури особистості та її вихованню, яка усвідомлює власну відповідальність перед суспільством за збереження життя на Землі, формуванню екологічної культури,

зміцнення духовного і фізичного здоров'я кожної конкретної людини.

Наукова бібліотека університету пропонує викладачам книги з даної тематики з фондів Національної бібліотеки України ім. Вернадського, Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського та Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Загальна методика навчання біології : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар [та ін.] .; за ред. І. В. Мороза. - К: Либідь, 2006. - 593 с.

Наведено теоретичні основи методики організації навчально-виховного процесу з біології в середніх загальноосвітніх закладах. Висвітлено цілі, завдання, принципи побудови й структуру шкільної біологічної освіти, закономірності засвоєння біологічних понять та формування вмій та навичок.

Зміст розділів подається окремо один від одного. Зміст підручника також окремо, для кращого користування. Запропоновані наприкінці розділів запитання й завдання зорієнтовані не так на пошук відповідей у тексті, як на творчу діяльність читача з розробки власної версії, позиції,

уявлень, методичних рішень. Посібник відповідає програмі курсу "Методика навчання біології" для біологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Матвєєв, М. Д. Методика навчання біології : навч. посіб. / М. Д. Матвєєв, В. А. Колодій, В. І. Соболев ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2011. - 287 с. : табл.

Методика навчання біології : практикум для студ. вищих пед. навч. закл. біол. спец. / І. В. Мороз [та ін.] ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2005. - 89 с.: рис., табл.

Методика навчання біології : навч. посіб. / уклад. О. І. Турлай ; Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці : ЧНУ, 2009. - 100 с.

Методика навчання біології та природознавства : практикум для студ. вищ. пед. навч. закл. біол. спец. / Мороз І. В. [та ін.] ; [за ред. І. В. Мороза]. - К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. - 143 с. : рис., табл.

Методика навчання біології : прогр. навч. дисципліни для підготов. фахівців ОКР "бакалавр" напрямку 6.040102 Біологія* у вищ. навч. закл. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; [авт.-уклад. :

І. В. Мороз та ін.]. - Вид. 2-ге, допов. і переробл. -
К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. - 28 с.

Нові педагогічні технології для вчителів біології
: навч.-метод. посіб. / уклад. К. М. Задорожний. - Х.
: Основа, 2009. - 112 с.

Посібник містить розробки, присвячені використанню вчителями біології новітніх педагогічних технологій. Частина з них присвячена загальним принципам використання нових технологій, а в інших роботах показана практична реалізація цих методик. Матеріали посібника сприяють ефективному використанню педагогічного досвіду й полегшують його адаптацію до конкретних умов викладання в різних школах.

Рибалко, Л. М. Методика навчання біології на засадах еколого-еволюційного підходу : метод. посіб. для вчителів / Л. М. Рибалко. – К. : СІТІПРІНТ, 2013. - 81 с. : рис., табл. - (Бібліотека МАН).

Судакова, І. Є. Методика навчання біології як загальноосвітня дисципліна з використанням мультимедійних засобів у коледжі: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Судакова Ірина Євгенівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2012. - 16 с.

Актуальність дослідження. Основною рисою сучасності є те, що в будь-якій сфері людської діяльності все ширше використовуються інформаційні комп'ютерні технології. Сучасні інформаційні комп'ютерні технології дозволяють створювати, зберігати, переробляти інформацію та забезпечують ефективні способи її надання споживачеві. Для забезпечення якісних знань, сучасність вимагає певних змін в освіті взагалі та в біологічній зокрема, її модернізацію, яка спрямована на забезпечення якості відповідно до новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики, її узгодження з потребами життя.

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми навчання біології як загальноосвітньої дисципліни студентів коледжу, суть якого полягає в обґрунтуванні та використанні мультимедійних засобів навчання.

Шулдик В.І. Теорія та методика сучасного уроку біології. – Умань: ПП Жовтий, 2013. – 287 с.

В посібнику на основі теорії особистісно орієнтованого навчання, власного та передового педагогічного досвіду, автори розкривають дидактичний, психологічний, виховний та методичний аспекти сучасного уроку

біології. Книга призначена для студентів, магістрантів та вчителів.

Всі ці книги можна замовити у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва у відділі **попереднього замовлення, МБА та видачі літератури** (вул. Соборна, 73, I поверх). Відділ надає послуги з міжбібліотечного абонементу (МБА), тобто надає можливість отримувати користувачам необхідні документи (оригінали і копії) з фондів різних бібліотек України.

Замовлення на наступні книги виконуються з фондів Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського – у вас є можливість також скористатись послугами міжбібліотечного абонементу, традиційні форми якого продовжують займати важливе місце в обслуговуванні користувачів у навчальному закладі.

Активні форми та методи навчання біології:
навч.-метод. посіб. / уклад. К. М. Задорожний. - Х. :
Основа, 2008. - 125 с.

Посібник містить розробки вчителів біології, присвячені застосуванню активних форм та методів навчання біології. Він значно полегшить роботу з учнями, зробить її більш ефективною.

Аналіз наведеного досвіду дозволить раціонально використовувати новітні педагогічні технології, адаптуючи їх до умов конкретної школи і системи викладання, створеної вчителем з урахуванням особливостей того чи іншого класу.

Барна, І. В.. Біологія. Методика розв'язування задач : навч. посіб. / І. В. Барна. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 216 с

Посібник пропонує методику розв'язування біологічних задач різних типів. Кожний тип задач супроводжується короткими теоретичними відомостями, методичним коментарем щодо розв'язування, прикладами розв'язування та умовами задач для самостійного опрацювання. До окремих тем подані додатки у вигляді таблиць. Для вчителів біології, учнів, абітурієнтів та студентів біологічних спеціальностей.

Баюрко Н. В. Використання методів інтерактивного навчання на уроках біології / Н. В. Баюрко, С. П. Пірус // Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук. Основні наукові проблеми та перспективи дослідження: збірник наукових праць / відп. ред. А. В. Гудзевич. – Вінниця, 2014. – Вип. 11 (16). – С. 84-86

Бінарні уроки та зв'язок із іншими предметами під час викладання біології / уклад. К. М. Задорожний. - Х. : Основа, 2008. - 142 с.

Дуже цікавою формою роботи викладача є проведення бінарних уроків. Ця форма роботи потребує тісного зв'язку з викладачами інших предметів, але вона дозволяє підвищити ефективність засвоєння учнями матеріалів курсу та вироблення ними розуміння взаємозв'язків між різними навчальними дисциплінами.

Богданова, О. К. Інноваційні підходи до викладання біології : навч.-метод. посібник / О. К. Богданова. - Х. : Основа, 2003. - 128 с.

Посібник присвячено аналізу інноваційних технологій, які використовуються при викладанні біології.

Боєчко, Ф. Ф. Основи молекулярної біології (курс лекцій) : навч.-метод. посіб. для студ. ун-тів / Ф. Ф. Боєчко, Л. О. Боєчко, І. В. Шмиголь; Черкаський нац. у-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2013. – 254 с

У лекційному курсі розглядаються основні питання, які стосуються особливостей процесів життєдіяльності, організації генетичних структур представників різних таксономічних груп живих організмів, а також вірусів і бактеріофагів,

з'ясовуються молекулярні механізми збереження, передачі і реалізації генетичної інформації, їх регуляції та забезпечення стабільності геномів.

Боркач, Є. І. Професійна підготовка майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін в Угорщині : навч.-метод. посіб. / Є. І. Боркач. - Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2013. - 104 с.

Навчально-методичний посібник дозволить студентам природничо-математичних спеціальностей ВНЗ України та викладачам не лише ознайомитись з теоретичними основами організації навчального процесу ВНЗ Угорщини в системі професійної освіти, а й вивчати досвід роботи освітян цієї країни з окресленої нами теми і навчитись реалізувати його в своїй практичній діяльності та професійному розвитку.

Використання ігрових технологій під час вивчення біології / уклад. К. М. Задорожний. – Х. : Основа, 2010. – 141 с. – (Бібліотека журналу "Біологія" ; вип. 2 (86))

У посібнику розглянуто особливості використання ігрових технологій на уроках біології. На конкретних прикладах продемонстровано основні переваги та недоліки застосування цих методів і надано практичні

поради відносно їх використання у навчальному процесі.

Грицай, Н. Б. Методика проведення біологічних екскурсій у природу / Н. Б. Грицай. – Х. : Основа, 2011. – 110 с. – (Бібліотека журналу "Біологія" ; вип. 11 (107))

Загубинога, О. О. Використання інтерактивних технологій під час вивчення екології : навч.-метод. посіб. / О. О. Загубинога, Г. С. Науменко. - Х. : Основа, 2008. - 314 с.

У посібнику автори пропонують власні програму та різні цікаві дидактичні та інтелектуальні ігри, задачі для занять факультативу "Основи екологічних знань". Їх можна використати і на уроках біології, природознавства, географії, екології. Задачі можуть стати в пригоді вчителям математики. Ігрові завдання дані в кількох варіантах складності.

Інноваційні технології на уроках біології. ТРВЗ-педагогіка / упоряд.: К. М. Задорожний. - Х. : Основа, 2006. - 111 с.

З початком нового тисячоліття все більшої ваги в педагогіці набирають інноваційні технології навчання. З однією з них ТРВЗ-педагогікою - і знайомить вас ця збірка. У посібнику роз'яснені теоретичні основи цього

метода і надаються практичні рекомендації щодо його використання на уроках біології.

Кабелка І. В. Система самостійної роботи студентів по курсу "методика викладання біології" / І. В. Кабелка // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. - 2011. - Вип. 17(1). - С. 258-266. -
Режим доступу:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2011_17\(1\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2011_17(1)_33).

Канищева, Л. О. Психологія на уроках біології : навч.-метод. посіб. / Л. О. Канищева, Л. В. Турищева. - Х. : Основа, 2007. - 128 с.

У посібнику розглядається питання взаємозв'язку психічних процесів, станів та властивостей психіки людини з роботою різних ділянок та структур мозку. Проводиться систематизація та узагальнення матеріалів з проблеми для їх використання на уроках біології та в практиці роботи вчителя з учнями. Крім теоретичних основ посібник містить і практичні завдання для учнів, у тому числі методики та досліді, цікаву інформацію з теми та практичні поради.

Книга вчителя біології, природознавства, основ здоров'я: довід.-метод. вид./ Упоряд. О.В. Єресько,

С.П. Яценко. – Вид. 2-ге, доповн. – Харків:
ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 368 с.

Корчинський, О. В. Тестові завдання з біології індивідуального розвитку : (навч.-метод. посіб.) / О. В. Корчинський ; відп. за вип. Т. Т. Дудинський. - Ужгород : Говерла, 2008. - 168 с.

Навчально-методичний посібник тестових завдань з біології індивідуального розвитку підготовлений на основі багаторічного досвіду викладання курсу на кафедрі зоології в рамках вимог навчальної програми вузу. Виконання тестових завдань вимагає глибокі знання гаметогенезу всіх етапів ембріогенезу, а також важливих періодів постнатального життя, зокрема метаморфозу, росту і регенерації. Тестові завдання включають також питання експериментальної ембріології, механізми формоутворення та ембріональні регуляції.

Маслікова, І. В. Авторські навчальні програми як об'єкт і предмет дослідної діяльності вчителя біології : навч.-метод. посіб. / І. В. Маслікова. - Х. : Основа, 2008. - 126 с.

У посібнику на основі системного, маркетингового підходів розкривається місце і роль варіативного навчання в системі освітніх послуг навчального закладу. Авторська навчальна

програма розглядається як об'єкт і предмет дослідної діяльності вчителя біології. Посібник містить науково-методичний комплекс щодо забезпечення якості варіативних освітніх послуг навчального закладу, а також систему методичного супроводу різних видів альтернативних дидактичних послуг учителя біології.

Методика викладання природничих дисциплін у вищій і середній школі. XVI Каришинські читання міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 25-26 червня 2009 р. / Ін-т педагогіки АПН України. - Полтава : Аструя, 2009. - 416 с.

У збірнику вміщено матеріали присвячені сучасним проблемам методики викладання природничих дисциплін у вищій і середній школі. Статті представляють інтерес для наукових працівників, викладачів, студентів, магістрантів вищих навчальних закладів, учителів.

Методика викладання природничих дисциплін у вищій і середній школі : XIX Каришинські читання : міжнар. наук.-практ. конф.; м. Полтава, 17-18 трав. 2012 р. : зб. наук. пр. - Полтава : Аструя, 2012. - 470 с.

Нові педагогічні технології для вчителів біології / уклад. К. М. Задорожний. – Х. : Основа, 2009. –

112с. – (Бібліотека журналу «Біологія» ; вип. 11 (83))

Нові педагогічні технології для вчителів біології.
Вип. 2 / уклад. К.М. Задорожний. – Х. : Основа, 2010. – 158[2] с. : іл., табл. – (Бібліотека журналу «Біологія» ; вип. 11(95))

Розвиток інтелекту та пізнавальної діяльності учнів на уроках біології : навч.-метод. посіб. / уклад. К. М. Задорожний. - Х. : Основа, 2009. - 110 с.

Посібник містить розробки вчителів біології, присвячені розвитку інтелекту та пізнавальної активності учнів на уроках біології. Він значно полегшить роботу з учнями, зробить її більш ефективною. Аналіз наведеного досвіду дозволить раціонально використовувати новітні педагогічні технології, адаптуючи їх до умов конкретної школи й системи викладання, створеної вчителем з урахуванням особливостей того чи іншого класу.

Савустьяненко, Т. Л. Інновації на уроках біології : навч.-метод. посіб. / Т. Л. Савустьяненко, А. В. Савустьяненко. - Х. : Основа, 2007. - 192 с.

З початку нового тисячоліття все більшої ваги в педагогіці набирають інноваційні технології навчання. Пропонований посібник

містить найкращі розробки українських учителів, які працюють, використовуючи ці методи. У посібнику роз'яснені теоретичні основи різних інноваційних технологій навчання і надаються практичні рекомендації щодо їх використання на уроках біології.

Свінченко, І. А. Групові форми навчання у викладанні біології. Ч. I / І. А. Свінченко. – Х. : Основа, 2011. – 92 с. : іл. – (Бібліотека журналу "Біологія" ; вип. 9 (105))

Що можна зробити, щоб учні з різним потенціалом одержали якнайбільше знань, умінь і навичок? Як розв'язати проблему недостатності часу, коли за сорок п'ять хвилин потрібно забезпечити ефективну роботу кожного з учнів? Про розв'язання цих та інших питань шляхом застосування групової форми роботи йдеться у пропонованому посібнику.

Свінченко, І. А. Групові форми навчання у викладанні біології. Ч. II / І. А. Свінченко. – Х. : Основа, 2011. – 92 с. : іл. – (Бібліотека журналу «Біологія» ; вип. 10 (106))

Свінченко, І. А. Інтерактивні форми діяльності на уроках біології : [навч.-метод. посіб.]. Ч. 2 / І. А. Свінченко. - Х. : Основа, 2011. - 96 с.

Як зробити кожний урок цікавим, захоплюючим і домогтися того, щоб він розвивав

розумову активність учнів, пізнавальний інтерес? Які педагогічні технології дозволяють дитині розкрити знання, що вчитель оцінить справедливо? Над цими питаннями працювало, працює й буде працювати багато педагогів. Існує безліч різноманітних прийомів організації занять, які домагаються учням виявити свої здібності.

Сучасна біологія для учнів у рольових іграх :
навч.-метод. посіб. / уклад. К. М. Задорожний, Т. П. Клименко. - Х. : Основа, 2005. - 94 с.

Досягнення сучасної біології часто створюють проблемні ситуації, які торкаються кожної людини. Розібратися в цих складних проблемах допоможуть розробки рольових ігор, створені вченими і педагогами Європейського молекулярно-біологічного товариства для вчителів і учнів країн Євросоюзу. Ці розробки ознайомлять українських читачів з найновішими відкриттями в галузі молекулярної біології і їхньою практичною реалізацією в повсякденному житті сучасного людства. Але ця книга переслідує не лише освітні цілі. Вона допоможе учням сформувати власну активну громадянську позицію, навчить їх приймати різні точки зору і знаходити компроміси у спілкуванні з іншими людьми.

Сучасні методики викладання біології в школі :
[навч.-метод. посіб.] / уклад. К. М. Задорожний. –
Х. : Основа, 2009. – 176 с. – (Бібліотека журналу
«Біологія» ; вип. 12 (84))

Сучасні форми та методи навчання біології /
уклад. К. М. Задорожний. - Х. : Основа, 2010. - 143
с.

Посібник містить розробки,
присвячені використанню сучасних форм та
методів викладання під час вивчення курсу біології.
Розглядаються особливості використання
інтерактивних технологій, завдань продуктивного
характеру та біологічних прес-боїв. Проаналізовано
методику створення та використання екологічної
стежки. Окремо розглядається організація науково-
дослідних робіт у системі МАН.

**Токарівська, Д. П. Лабораторні і практичні
роботи з біології та природознавства. Інструкції
з безпеки життєдіяльності :** навч.-метод. посіб./ Д.
П. Токарівська, Л. М. Фаль. - Х. : Основа, 2011. –
126с.

Основою розробки інструкції є
вимоги загальних положень щодо безпеки праці під
час проведення навчальних занять, лабораторних і
практичних робіт, демонстраційних дослідів у

кабінеті біології. Інструкції розроблені до всіх тем лабораторних і практичних робіт.

Фізіологія в тестах, задачах і вправах : метод. посіб. для студ. біол. фак./ В. С. Лизогуб, В. О. Ілюха, М. Г. Мартиненко та ін. – Черкаси : Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. – 207 с.

Методичний посібник упорядкований у відповідності до програми з курсу нормальної фізіології людини і тварин для студентів біологічного факультету фізичної культури університету стаціонарної і заочної форми навчання. Розробка призначена для організації самостійної роботи студентів і спрямована на поліпшення засвоєння теоретичного матеріалу, поглиблення знань та формування у них цілісного фізіологічного мислення. Розробка також може використовуватись в загальноосвітній школі у 8-9 класах з поглибленим вивченням біології та при проведенні біологічних олімпіад.

Шамрай, С. М. Біологічні дослідження. Планування і проведення / С. М. Шамрай, К. М. Задорожний. - Х. : Основа, 2010. - 112 с.

У посібнику розглядаються особливості проведення біологічних досліджень у шкільних умовах. На конкретних прикладах зроблено аналіз типових помилок під час проведення

експериментальних досліджень учнями. Багато уваги приділено питанням організації та планування досліджень і статистичній обробці матеріалів. Посібник дозволить значно підвищити ефективність досліджень біологічних гуртків, робіт МАН та проектів екологічних олімпіад.

Шевченко, Н. І. Використання фольклору на уроках біології : дидактичні матеріали : [навч.-метод. посіб.] / Н. І. Шевченко. - Х. : Основа, 2011. - 111 с.

Шевчук О. А. Методичні рекомендації для лабораторних занять з курсу "Методика досліджень на шкільних ділянках" : для студ. природ.-геогр. фак. спец. "Біологія і хімія" / О. А. Шевчук; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця: «Ландо ЛТД», 2011. – 77 с.

Пропонований посібник містить дидактичні матеріали з елементами фольклору, що можна використовувати на уроках біології. Наведені матеріали сприятимуть значному підвищенню інтересу учнів до вивчення біології, опануванню навчальних матеріалів та забезпеченню зв'язку з іншими предметами.

Шмиголь, І. В. Формування загальнопредметних компетентностей у процесі

викладання біохімії (метод. рекомендації) / І. В. Шмиголь. - Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. –40 с.

У навчально-методичному посібнику представлено модель формування загально предметних компетентностей майбутніх учителів біології та хімії у процесі їх професійної підготовки, обґрунтовано необхідність та окреслено особливості її впровадження в навчально-виховний процес з біологічної хімії як необхідної умови якісної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін.

Белейчук Л. В. Проектно-дослідна діяльність учнів на уроках біології / Л. В. Белейчук, М. Л. Смірнова // Біологія. – 2014. – № 27. – С. 2-5.

Корисні посилання викладачам біології:

На сторінках цих сайтів ви зможете знайти наступну інформацію: методичні розробки, конспекти уроків, презентації, посібники, лабораторні, контрольні роботи і безліч інших матеріалів.

<http://biology.civica.org/> Асоціація вчителів біології України.

<http://www.biology.org.ua> Український біологічний сайт. Висвітлення сучасного стану біологічної науки та освіти в Україні.

<http://www.uroki.net/docxim.htm> Розробки уроків, календарні, тематичні, поурочні плани, розробки уроків для вчителя хімії та біології в школі.

<http://bio.1september.ru> Електронна версія газети «Біологія». Матеріали для вчителів: «Я йду на урок біології».

<http://www.noosfera.org.ua/> Сайт для всіх, хто вивчає біологію.

<http://www.mon.gov.ua/> Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

<http://man.gov.ua/ua> Мала академія наук.

<http://nenc.gov.ua/> Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді.

Вікіпедія <http://uk.wikipedia.org>

<http://shkola.ostriv.in.ua/> Острів знань.

<http://www.osvita.org.ua/iresource/?cmd=cat&num=4&ctg=24> Освітній портал. Предметний каталог // Біологія.

http://osvita.ua/school/lessons_summary/biology/ Освіта.UA. Біологія.

**<http://metodportal.net/> Рубрики Хімія та Біологія
Методичний портал.**

**<https://sites.google.com/site/personalyakunin/>
Персональний сайт викладача хімії і біології.**

Огляд підготувала

зав. сектором НБ ДоНУ

Березська Людмила Вадимівна

